

Wstęp

Przełom XX i XXI wieku to czas intensywnych przemian społecznych w Europie. Objęły one przede wszystkim wschodnią część naszego kontynentu. Upadek pojałtańskiego porządku sprawił, że mieszkańcy krajów znajdujących się pod wpływem byłego Związku Radzieckiego znaleźli się w zupełnie nowej, nieznaney dla większości z nich sytuacji. Odzyskiwana nie bez trudu podmiotowość polityczna i społeczna znalazła bezpośrednie odzwierciedlenie w życiu różnego rodzaju wspólnot. Niniejszy tom zawiera szereg tekstów, które analizują konsekwencje tych procesów z uwzględnieniem pedagogicznej perspektywy.

Jednym z najbardziej spektakularnych efektów przemian politycznych ostatnich dwu dziesięcioleci była postępująca polityczna integracja kontynentu, która ułatwiła przemieszczanie się ludzi. Zjawisko migracji – obecne także wcześniej – nabrało nowego wymiaru. Bezpośrednio wpłynęło na zmiany we wspólnotach pozostawionych w miejscach zamieszkania, jak i we wspólnotach, które przyjmowały migrantów. Opis sytuacji wspólnoty w społeczeństwach wielokulturowych i w warunkach migracji znajdziemy w tekstach Jerzego Nikitorowicza i Janusza Gajdy.

Szczególne miejsce w rozważaniach pedagogów zajmuje tu wspólnota rodzinna, której funkcjonowanie zostało dosyć radykalnie zmienione w przypadku większości migrujących osób. Rodziny rozłączone przez migrację rodziców stanowią poważne wyzwanie dla pedagogiki społecznej. Problem wspólnotowości domu rodzinnego, wspólnoty tworzonej przez rodzinny w warunkach migracji stał się podstawą rozważań w artykułach Jadwigi Izdebskiej i Wioletty Danilewicz

Inną kwestią, która znalazła swoje wyraźne odzwierciedlenie w zaprezentowanych w książce tekstach jest problem wartości. Istotne jest zarówno to, na ile wspólnota stanowi wartość autoteliczną, jak także to, co się dzieje ze światem wartości jednostek i grup w obliczu dynamiki społecznych prze-

mian. Czy wspólnota nabiera znaczenia, czy też traci na wartości w czasach, kiedy silniej niż wcześniej oddziałuje kultura indywidualizmu? Odpowiedzi na te pytania odnajdujemy w artykułach Agaty Cudowskiej czy też Aliny Szczurek – Boruty. Klimat przemian, osłabienie mechanizmów kontroli społecznej, ekspansja ideologii konsumpcjonizmu oraz elementy relatywizmu moralnego pozostawione w spadku po realnym socjalizmie przyspieszyły destrukcję tradycyjnego świata wartości. W szczególny sposób problem ów dotyka właśnie wychowania i edukacji.

Spotkanie jednostek kształtowanych w odmiennych kulturowych rzeczywistościach powoduje zderzenie bądź przenikanie się systemów kulturowych, co bezpośrednio wiąże się z tożsamością kulturową obu stron interakcji. Częstokroć sytuacja migracji po raz pierwszy wyzwała refleksję wokół własnej grupowej i kulturowej przynależności. W ten sposób sama tożsamość kulturowa staje się wartością wyraziście obecną w dyskursie pedagogicznym. Odczuwanie przynależności do różnego rodzaju wspólnot kulturowych nabiera nowego znaczenia. Od wspólnoty rodzinnej, przez parafialną, regionalną aż po narodową w nowy sposób odradza się poczucie znaczenia więzi stanowiącej o tym, że możemy używać zaimka „my”. Wydaje się, że w warunkach migracji rewitalizacja tożsamości kulturowej przebiega intensywniej, co nie znaczy, że nie przebiega ona bezproblemowo i nie przybiera różnorodnej postaci. Procesy zachodzące w obrębie tożsamości w sytuacji migracji stanowią kanwę między innymi tekstów Stanisława Kawuli i Zenona Jasińskiego.

Wraz z zanikaniem kordonów granicznych na Starym Kontynencie coraz częściej pojawia się pytanie o istotę tożsamości europejskiej, w której owo „my” wynoszone jest poza tradycyjne kręgi budowania wspólnoty. Trwająca dyskusja, której elementem są także głosy w niniejszej publikacji stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, na ile tożsamość europejska jest jedynie projektem, na ile zaś stanowi realny byt.

Od połowy ostatniej dekady minionego wieku w Uniwersytecie w Białymstoku pod przewodnictwem prof. Jerzego Nikitorowicza pracuje zespół zmagający się z ciągle wzrastającą w polskich warunkach ideą edukacji międzykulturowej. Prezentowana publikacja stanowi kolejny etap pracy tego zespołu, w którym we współpracy z innymi koleżankami i kolegami ze Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej zogniskowaliśmy dyskusję wokół znaczenia edukacji międzykulturowej w przemianach wspólnot kulturowych w warunkach migracji.

Bez wątpienia kwestie migracji i ich konsekwencji dla istnienia kulturowych wspólnot będą stanowiły ważne miejsce w debatach w zakresie edukacji międzykulturowej. Zaprezentowane tu teksty są jedynie zaproszeniem do dyskusji, która – jestem co do tego przekonany – rozwinie się w nadchodzących latach. Jesteśmy bowiem dopiero u zarania czasów, w których migracje – w większym, czy mniejszym stopniu – staną się udziałem każdego z nas. Na ile wyzwania stawiane przed wspólnotami, a generowane przez migrację, są dostrzegane przez środowiska pedagogiczne? Jakie diagnozy stawiają pedagodzy? W jakim stopniu edukacja może włączyć się w rozwiązywanie problemów stających przed wspólnotami w obliczu narastających procesów migracji? Na te i inne pytania próbują szukać odpowiedzi autorzy tekstów zamieszczonych w niniejszym tomie. Mamy nadzieję, że ich lektura przyniesie satysfakcję wielu czytelnikom zainteresowanym zarówno problematyką migracji jak i edukacji międzykulturowej.

Miroslaw Sobeki